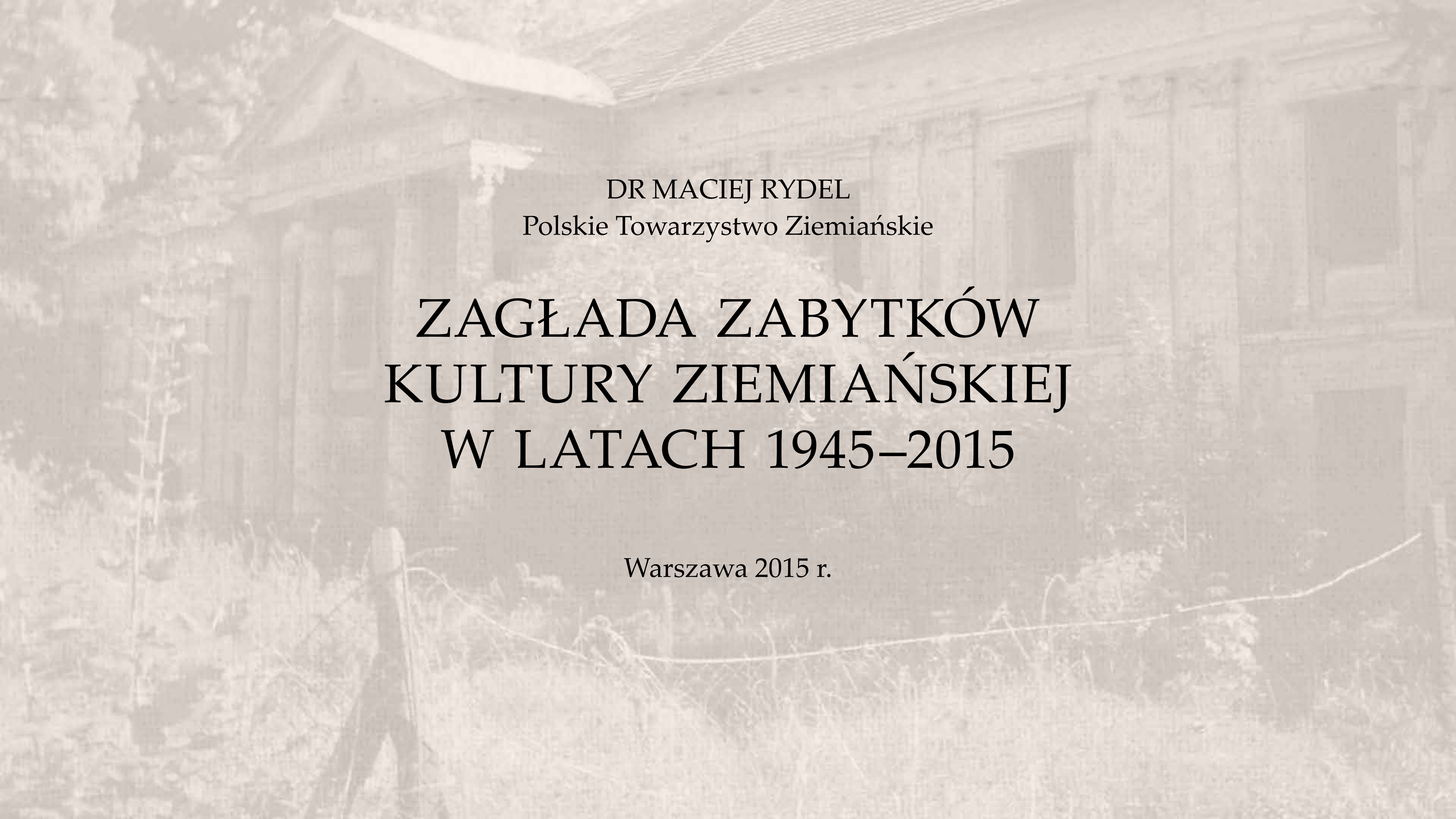

DR MACIEJ RYDEL
Polskie Towarzystwo Ziemiańskie

ZAGŁADA ZABYTKÓW
KULTURY ZIEMIAŃSKIEJ
W LATACH 1945–2015

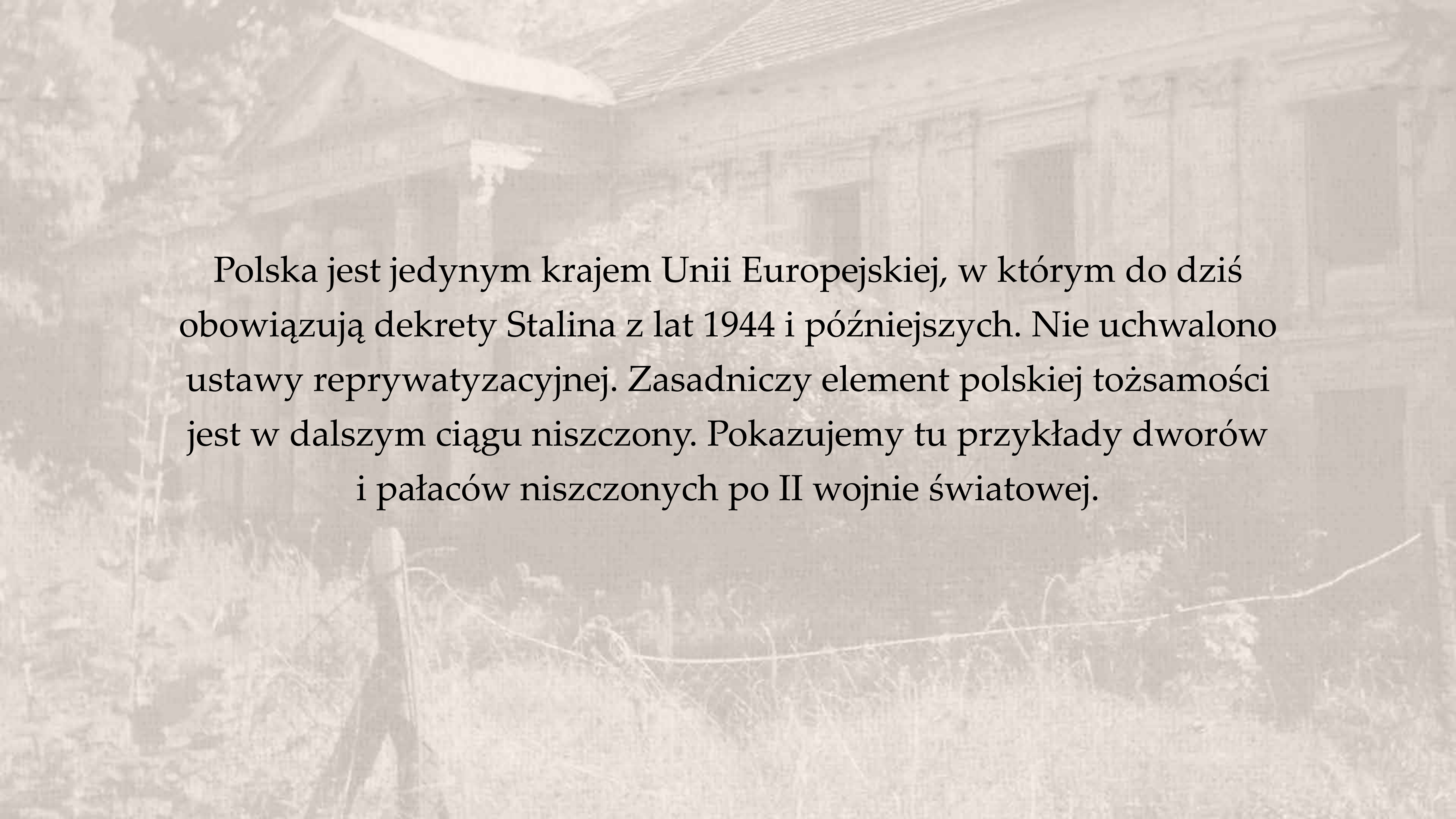
Warszawa 2015 r.

◀ W Prymusowej Woli (łódzkie)
Rolnicza Spółdzielnia Produkcyj-
na „Zgoda” zdewastowała dwór
i park. Stan z roku 1996...

◀ Ten sam dwór Domańskich
w Prymusowej Woli, stan z 2006 r.

Polska jest jedynym krajem Unii Europejskiej, w którym do dziś obowiązują dekrety Stalina z lat 1944 i późniejszych. Nie uchwalono ustawy reparywatywacyjnej. Zasadniczy element polskiej tożsamości jest w dalszym ciągu niszczone. Pokazujemy tu przykłady dworów i pałaców niszczonych po II wojnie światowej.

▲ Garlica Murowana (małopolskie) (1975).

► Garlica Murowana (2006).

W 1939 r. było w Polsce prawie 20.000 dworów i pałaców.
Z tego 4.000 kresowych zostało odciętych nową granicą.

W 2014 r. w rejestrze zabytków NID — 4.823
Na „ziemiach zachodnich — odzyskanych” — 1.823

SPUŚCIZNA PO POLSKIM ZIEMIAŃSTWIE: DWORY, PAŁACE — 3.000

150 wiejskich dworów i pałaców istniejących w Polsce zachowało walory architektoniczno-historyczne,
nawiązujące do stanu oryginalnego. Jest to niecały 1% stanu z 1939 r.

W Polsce nie ma ani jednego całego założenia dworskiego, z całą żyjącą infrastrukturą, które przetrwałoby
czasy PRL-u. Nie ma centrum badań i dokumentacji ziemiaństwa i ich siedzib i obyczajów.

LP.	STAN DWORÓW I PAŁACÓW W 2014 R.	LICZBA OGÓLNA	KONTYNUACJA*
1	Puste i niezagospodarowane, zrujnowane	1.970	0
2	W rękach samorządowych (szkoły, przedszkola, domy dziecka, ośrodki zdrowia i domy pomocy społecznej, ośrodki kultury, mieszkania gminne)	440	8
3	Siedziby gospodarstw rolnych (spółki, spółdzielnie, stadniny koni), firm i uczelni	58	6
4	Pensjonaty, hotele, ośr. konferencyjno-szkoleniowe	180	15
5	Prywatne domy nowych właścicieli	170	12
6	Resztówki, które ostały się w rękach przedwojennych właścicieli lub wróciły po 1989 roku do potomków właścicieli przedwojennych	98	44
7	Muzea lub przeniesione do skansenów (rekonstrukcje)	64	64
8	Obiekty należące do instytucji kościelnych	20	1
	ŁĄCZNIE	3.000	150

* Kontynuacja oznacza, że zachowany lub odtworzony został klimat siedziby ziemiańskiej.

◀ XVI-wieczny renesansowy dwór w Graboszycach (małopolskie). Pusty, zdewastowany, popada w ruinę. Fot. M. Rydel (2009).

◀ Koźniewo Wielkie (mazowieckie). Jeden z najcenniejszych polskich drewnianych dworów barokowych. Opuszczony. Jeszcze da się uratować! Fot. M. Rydel (2012).

◀ Bęczkowo (podlaskie). Barokowy dwór Klimontowiczów z XVIII w. Po I wojnie światowej właścicielem był Rajmund Skarżyński — zamordowany przez NKWD w 1940 r. Po II wojnie światowej — szkoła. Od 2001 r. — własność prywatna — stoi pusty.

◀ Żytno od 1639 do 1944 r. własność Siemieńskich. Jeden z piękniejszych dworów w woj. łódzkim. Unicestwiony przez szkołę do spółki z gminą. Fot. M. Rydel (2010).

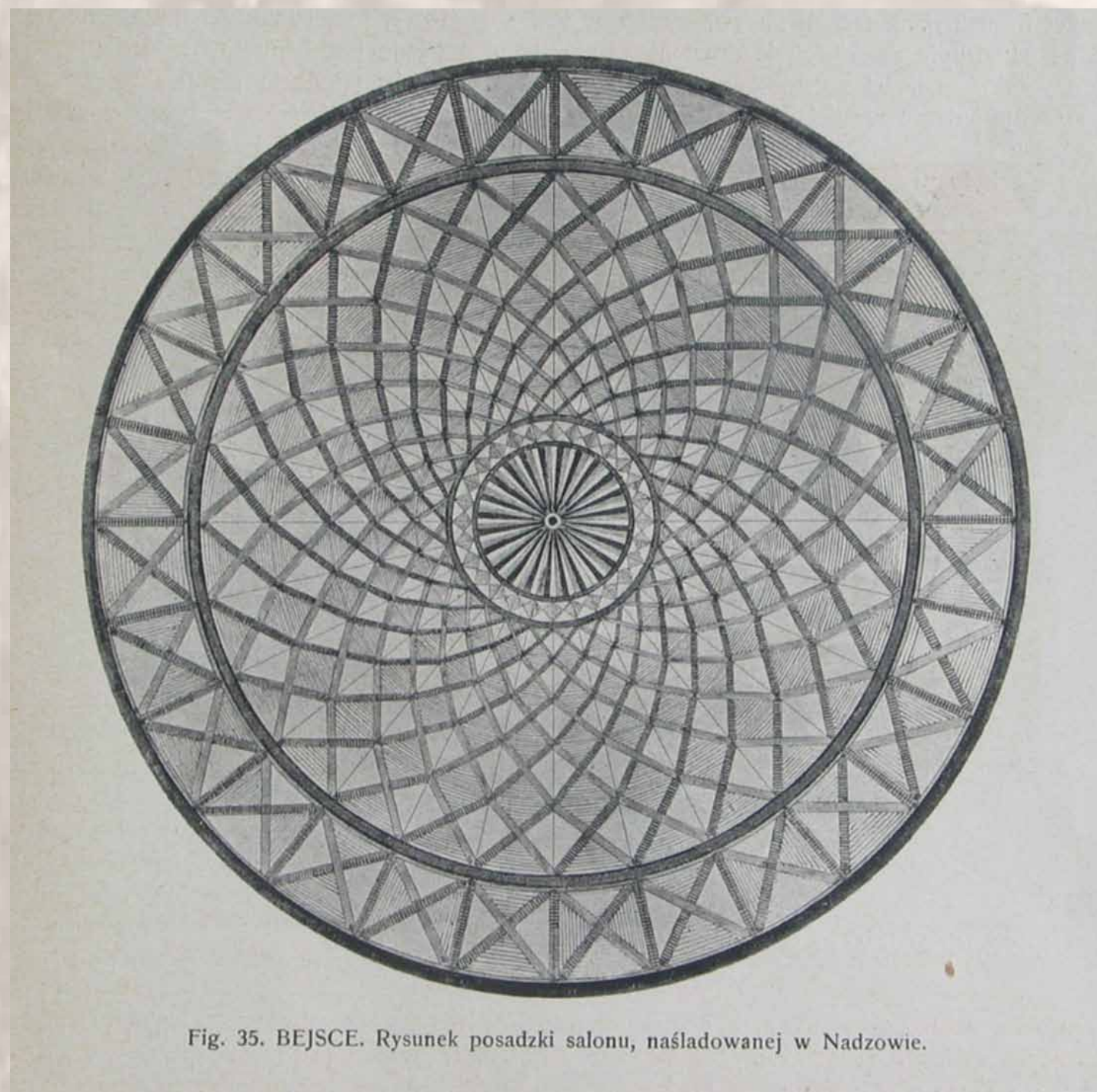

- ▲ Żytno (łódzkie) dwór Siemieńskich z pocz. XIX w. (1937).
- Tenże w 2010 r.

◀ Nadzów (małopolskie)
skromny dwór Wielogłowskich
z 1806 r. zbudowany według pro-
jektu Jakuba Kubickiego — ginie!
Fot. M. Rydel (2007).

- ◀ Zdewastowany salon dworu w Nadzowie (2012)
- ◀ Posadzka w Nadzowie jest (była) kopią posadzki pałacu w Bejskach.

◀ Alkierzowy dwór Zagajewskich w Dąbiu Kujawskim w 1982 roku.

◀ Dąbie Kujawskie. To samo miejsce w 2005 roku.

◀ Pałac w Mordach (mazowieckie), o odzyskanie którego od lat walczy rodzina Przewłockich. Pałac jest bliski ruinie. Fot. M. Rydel (2012).

◀ Barokowa brama do pałacu
w Mordach. Fot. M. Rydel (2012).

◀ Sobieszyn (mazowieckie). Pałac Kickich projektu Piotra Aig-nera, jednego z najświetniejszych architektów XIX wieku, popada w ruinę. Fot. M. Rydel (2005).

◀ Dwór w Głupicach (łódzkie) leżał w starym parku. Potomkowie Juliana Walickiego, ostatniego właściciela nie mogą go odzyskać, bo nie ma ustawy re-privatyzacyjnej. Fot. A. Dyszyński (2005).

◀ Głupice. Fot. A. Dyszyński (2005).

◀ Dwór Niemojewskich w Lasocinie (świętokrzyskie). Jeszcze w latach 70. był w dobrym stanie. A tak wyglądał w 2009 r. Fot. M. Rydel.

◀ Pałac w Nawrze (kujawsko-pomorskie), 1798–1805, wg proj. Hilarego Szpilowskiego, dla Konstantego I. Kruszyńskiego, mieścił wspaniałą bibliotekę Kruszyńskich / Szczanieckich (1938).

◀ Obecnie stoi pusty i zdewastowany (2012).

◀ Skomorochy Duże (lubelskie).
Od 1397 r. do 1944 r. własność
Skomorowskich. W tympanonie
herb Skomorowskich „Nałęcz”.
W całej Polsce na wsiach ginie
około 2.000 dworów — funda-
mentów polskiej tożsamości. Fot.
M. Rydel (2014).

◀ Niedźwiedź (kujawsko-pomorskie). Dwór Kucharskich, potem Mieczkowskich w 1936 i 2007 r.

◀ Niedźwiedź — dwór z boku.
Przed 1939 rokiem mieścił słynne
prywatne muzeum Mieczkow-
skich. Fot. M. Rydel (2005).

Fragment listu wnuczki właściciela Kupientyna: „Moi Dziadkowie mieli majątek w Kupientynie k. Sokołowa Podlaskiego. Po wojnie zabrano im wszystko, a Dziadek za przynależność do AK był 3 lata w kamieniołomach. Dwór stał się własnością Spółdzielni Rolniczej i zrobiono w nim mieszkania. W 1996 r. w wyniku niepoinformowania naszej Rodziny straciliśmy możliwość kupienia dworu od likwidowanej spółdzielni. Majątek, tj. dwór 590 m² oraz park 2,4 ha, kupili za kwotę 4.500 zł przypadkowi ludzie. W akcie notarialnym zobowiązali się do odrestaurowania dworu w ciągu 3 lat. Niestety do dnia dzisiejszego nic nie zrobili, a dwór popada w ruinę. Zawiadomiłam Konserwatora w Siedlcach oraz Panią Konserwator w Warszawie, ale to nic nie daje. Prawo pozwala na dewastację zabytków... Nie mogąc spokojnie na to patrzeć, złożyłam zawiadomienie do

Prokuratury, która nie podjęła żadnych czynności...
Pozdrawiam Katarzyna... z d. Hryniewicz (14.10.2009)”.

◀ Bachorza k. Sokołowa Podlaskiego. W 1995 r. Irena Zaleska-Oleksiak — córka przedwojennego właściciela Teofila Zaleskiego wystąpiła o zwrot dworu. Bez skutku. Fot. M. Rydel (2004).

◀ W Kurowicach (Podlasie) był piękny dwór i park Krasińskich. Fot. M. Rydel (2004).

◀ Dwór w Toporowie (Podlasie) — osiągnięcia Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej Wólka Nosowska na Podlasiu.

- ▲ Zbeniny (pomorskie). Dwór
Józefa Chrzanowskiego, za-
mordowanego przez Niemców
w 1939 r., gdy nie chciał podpisać
„volkslisty”. Stan dworu z 1994 r.
► Od 2005 r. przez 10 lat trwa tzw.
„remont”!!? Fot. M. Rydel (2014).

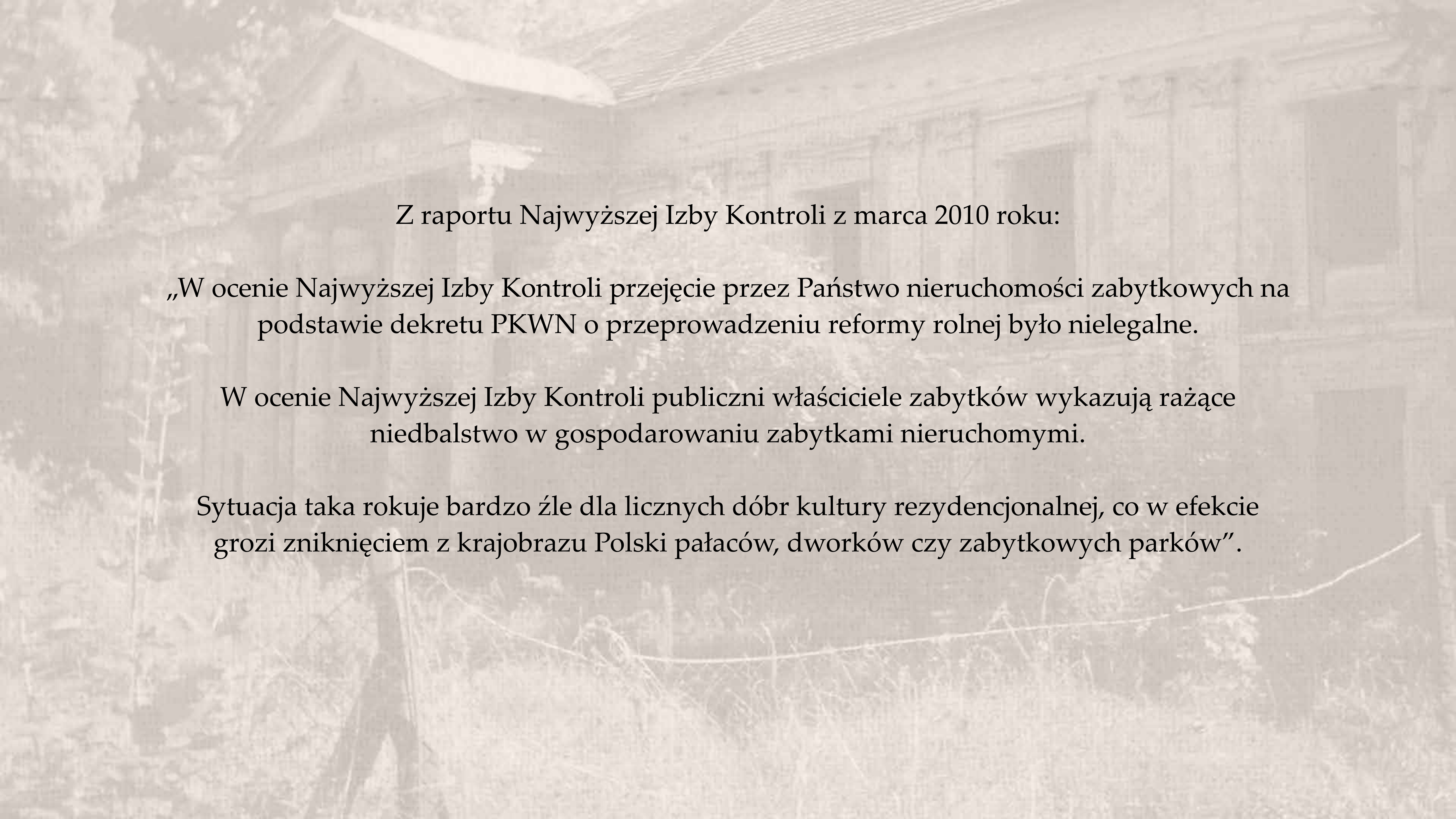
◀ Kotlin (wielkopolskie). Alkierzowy dwór Mukulowskich, a do 1944 r. Chłapowskich. Fot. z 1911 r. — L. Durczykiewicz.
▲ Fot. z 2009 r. — M. Rydel.

◄ Siennów (małopolskie). Dwór Wolskich zniszczono, zostało boisko w wyciętym XVIII-wiecznym parku. Fot. M. Rydel (2009).

◀ Siennów (małopolskie). Dwór Wolskich zniszczono, zostało boisko w wyciętym XVIII-wiecznym parku. Fot. M. Rydel (2009).

Z raportu Najwyższej Izby Kontroli z marca 2010 roku:

„W ocenie Najwyższej Izby Kontroli przejęcie przez Państwo nieruchomości zabytkowych na podstawie dekretu PKWN o przeprowadzeniu reformy rolnej było nielegalne.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli publiczni właściciele zabytków wykazują rażące niedbalstwo w gospodarowaniu zabytkami nieruchomymi.

Sytuacja taka rokuje bardzo źle dla licznych dóbr kultury rezydencjonalnej, co w efekcie grozi zniknięciem z krajobrazu Polski pałaców, dworów czy zabytkowych parków”.

◀ Lata dwudzieste, lata trzydzieste — styl dworski — Wrzosa, pow. Bełchatów. Jak długo jeszcze przetrwa pusty dwór? Fot. J. Frydrychowski (2007).

◀ Dwór Grodzickich z 1930 r. w Kazaniu (Kujawy). Typowy przykład stylu dworskiego zagrożony unicestwieniem. Fot. M. Rydel (2005).

◀ Niektóre dwory można zobaczyć tylko na rysunku. Unice-
stwiony w latach 80. dwór dREW-
niany w Leszczynie Księżym
(na północ od Płocka). Akwarela
T. Osińskiego.

◀ W dworze w Zegrzynku k. Warszawy urodził się w 1886 r. pisarz Jerzy Szaniawski. Mieszkał i tworzył tam z przerwą w latach 1939–1950. W tym dworze również zmarł w 1970 r.

◀ Po 1945 r. szykanowany za niepodporządkowanie się komunistycznym porządkom żył w biedzie. Po jego śmierci zaniedbany dwór spłonął... zostały schody...

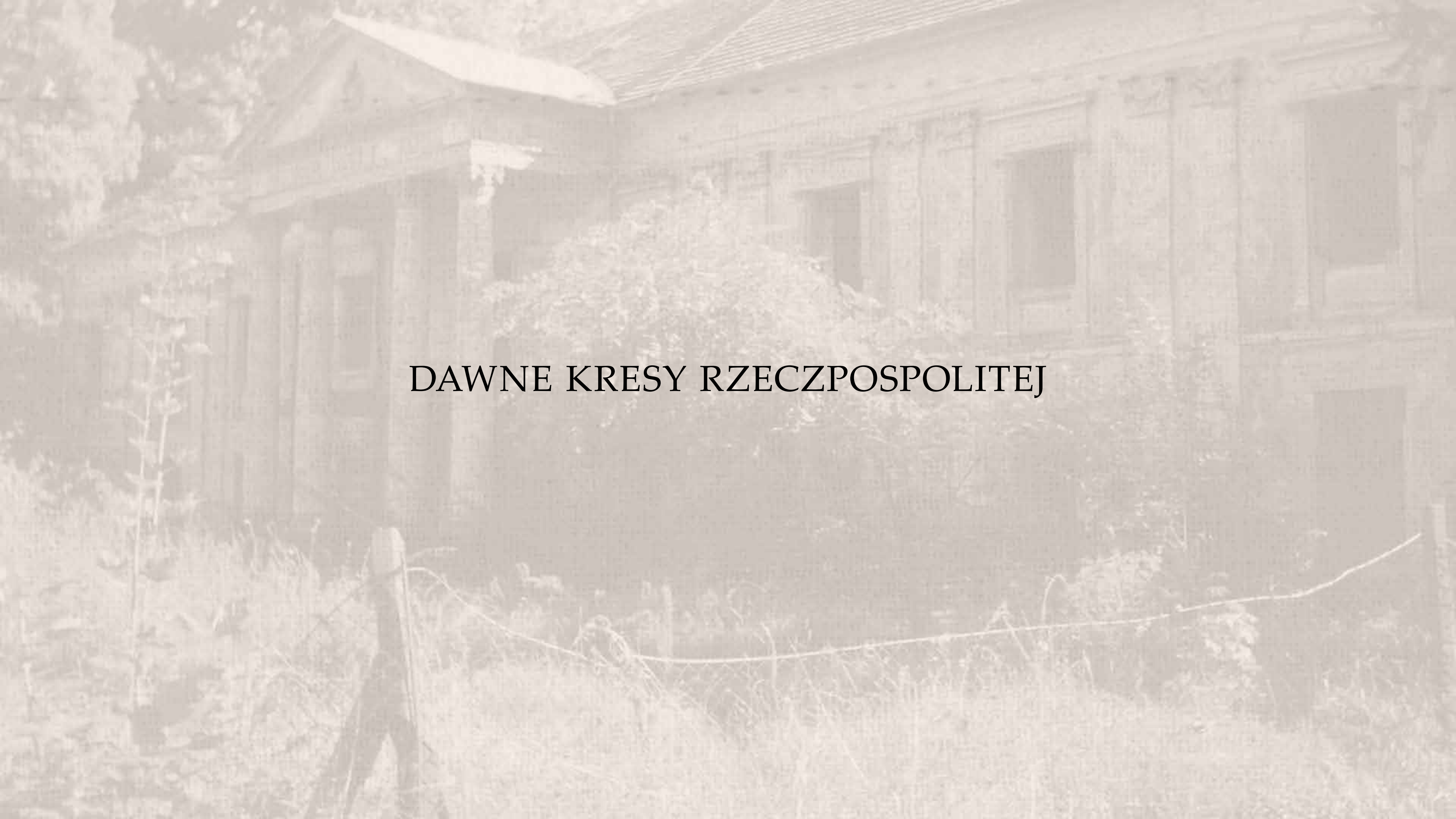
◀ Uwaga! Wynaleziono jeszcze jeden sposób na niszczenie polskich dworów. Hotele, restauracje i ośrodki konferencyjne, w których jest cokolwiek z atmosfery polskiego dworu można policzyć na palcach u jednej ręki. Większość przerobiono według gustu właściciela tancbudy!

◀ Wnętrze „prawdziwego dworu”.

◀ Dwór w Dłużniewie (mazowieckie) przerobiony na restaurację. Oczywiście w nazwie „Dworek”, ale z dworem nie ma nic wspólnego. Fot. M. Rydel (2005).

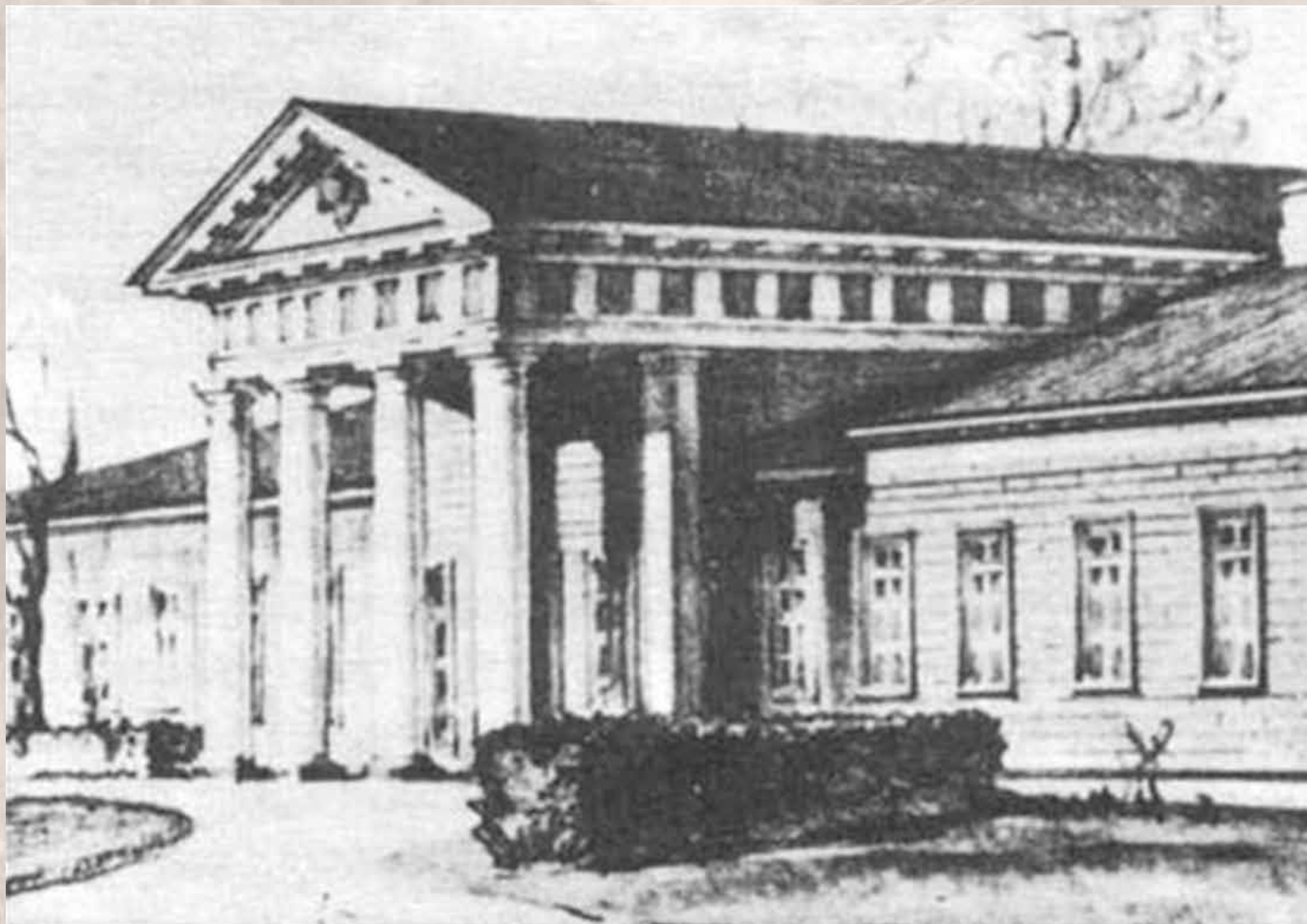
DAWNE KRESY RZECZPOSPOLITEJ

◀ Ginie dwór Witkiewiczów
w Urdominie na Litwie, tuż za
polską granicą. Fot. M. Rydel
(2005).

◀ Ten sam dwór na obrazie Stanisława Witkiewicza z 1883 r. — „Dwór w Urdominie”. Miejsce urodzenia Jana Koszczyc-Witkiewicza — architekta.

◀ Projekt dworu dla Radziwiłłów w Radziwiłłmontach k. Nieświeża (dziś Białoruś) włoskiego architekta Carlo Spampaniego, zrealizowany został w 1785 r.

◀ Dwór w Radziwiłłmon-
tach istniał jeszcze w latach 60.
W 2013 r. zostały resztki portyku.
Fot. M. Rydel (2013).

◀ Tak wyglądał dwór Puzynów w Hrymiaczu k. Brześcia (dziś Białoruś) ok. 1914 roku.

◀ ...a tak wyglądał dwór w Hrymiaczu w roku 2000. Fot. Józef Puzyna.

▲ Dwór w Duksztach (Litwa) zbud. w 1820 r. dla Biegańskich. Później własność Tomasza Zana (wnuka filomaty). Na przełomie XIX i XX w. tworzyło tu wielu artystów, m.in. Jan Rustem (uczeń Bariarellego), Józef Weyssenhoff. Fotografia z 1936 r.

► Fot. M. Rydel (2005).

◀ Pawłów (d. lwowskie, dziś Ukraina). Dwór Ujejskich z ok. 1923 r. dogorywa, park wycięty. Nieopodal znajduje się cmentarz z grobem Kornela Ujejskiego, autora „Chorału”. Fot. M. Rydel (2012).

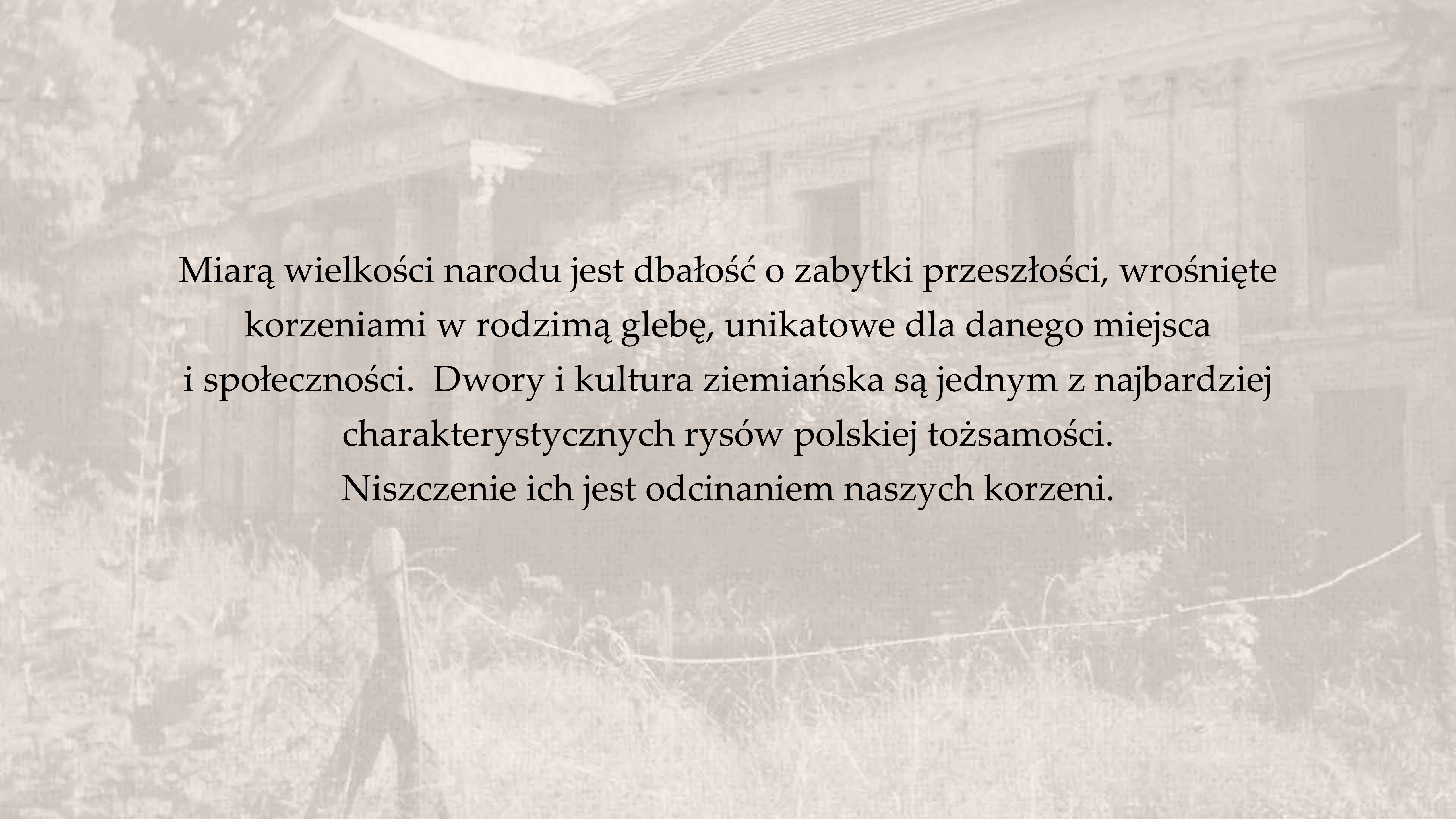
◀ Dziewiętnastowieczny, drewniany dwór Reytanów w Hruszówce (dziś Białoruś). Pusty, zdewastowany. Fot. M. Rydel (2013).

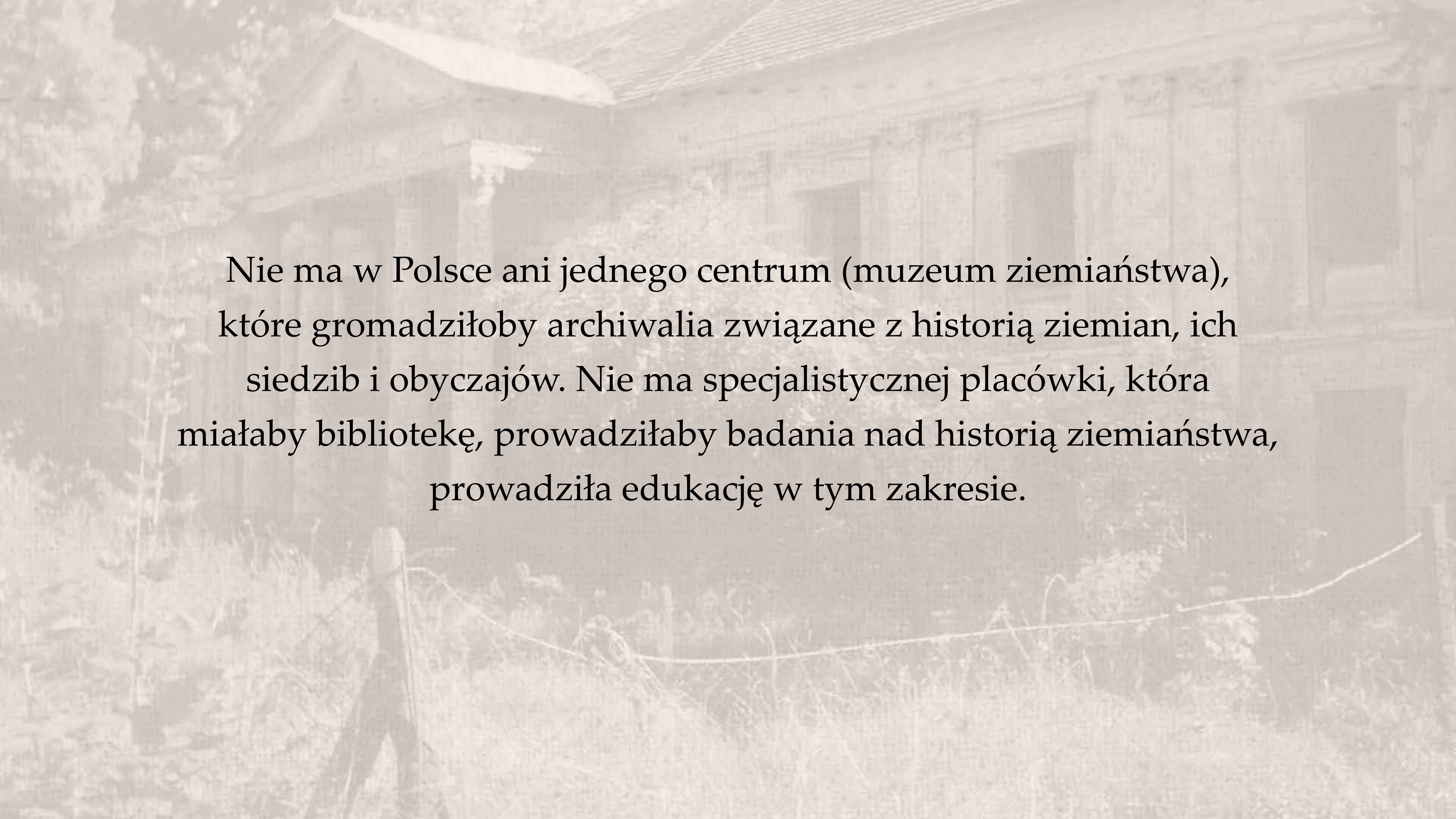
◀ Hruszówka (d. nowogródzkie, dziś Białoruś). Dwór Reytanów i dwie oficyny popadają w ruinę. Nieopodal jeszcze stoi kaplica grobowa Reytanów. Fot. M. Rydel (2013).

◀ Hruszówka. Neogotycka kaplica grobowa Reytanów. Zdewastowana, pusta, bliska ruinie. Fot. M. Rydel (2013).

Miarą wielkości narodu jest dbałość o zabytki przeszłości, wrosnięte
korzeniami w rodzimą glebę, unikatowe dla danego miejsca
i społeczności. Dwory i kultura ziemiańska są jednym z najbardziej
charakterystycznych rysów polskiej tożsamości.
Niszczenie ich jest odcinaniem naszych korzeni.

Nie ma w Polsce ani jednego centrum (muzeum ziemiaństwa),
które gromadziłoby archiwalia związane z historią ziemian, ich
siedzib i obyczajów. Nie ma specjalistycznej placówki, która
miałaby bibliotekę, prowadziłaby badania nad historią ziemiaństwa,
prowadziła edukację w tym zakresie.

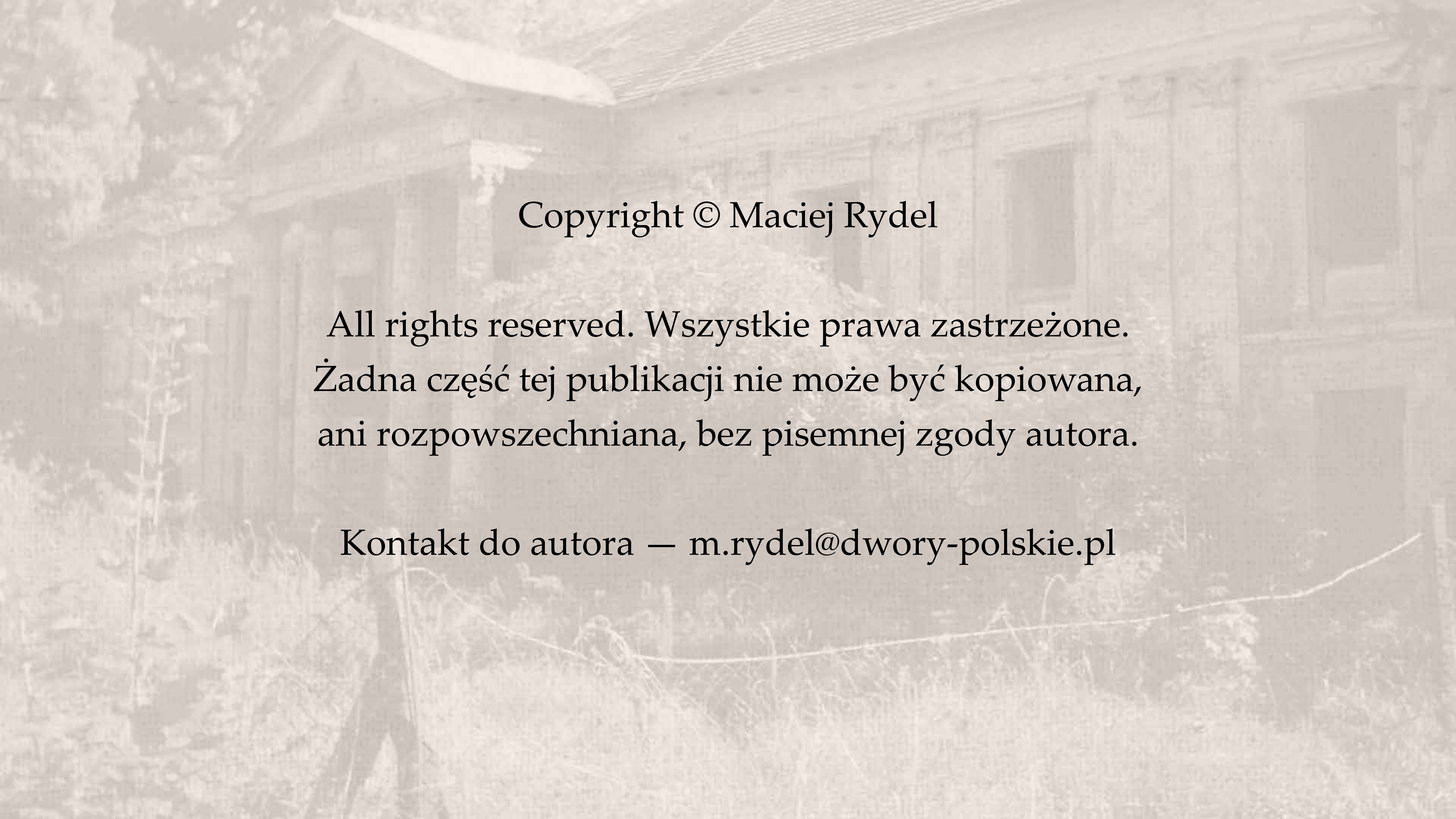

POLSKIE TOWARZYSTWO ZIEMIAŃSKIE

Skupia w swoich szeregach potomków byłych właścicieli ziemskich.

Prowadzi aktywną walkę o poszanowanie prawa własności i zwrot majątków ziemskich lub (gdy jest to niemożliwe) uzyskanie odszkodowania. Stara się kultywować tradycje ziemiańskie, wysoką kulturę, wpływać na ratowanie pozostałości siedzib ziemiańskich.

PTZ prowadzi dokumentację stanu dworów i pałaców w Polsce.

Copyright © Maciej Rydel

All rights reserved. Wszystkie prawa zastrzeżone.
Żadna część tej publikacji nie może być kopiowana,
ani rozpowszechniana, bez pisemnej zgody autora.

Kontakt do autora — m.rydel@dwory-polskie.pl